

Načrtovanje ravnanja z raziskovalnimi podatki s poudarkom na osebnih podatkih

Univerza v Ljubljani

dr. Sonja Bezjak in mag. Irena Vipavc Brvar

Arhiv družboslovnih podatkov, Fakulteta za družbene vede, UL

Obdelava osebnih podatkov v raziskovalne namene, UL, 16. maj 2023

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA VISOKO ŠOLSTVO,
ZNANOST IN INOVACIJE

NAČRT ZA
OKREVANJE
IN ODPORNOST

Financira
Evropska unija
NextGenerationEU

Projekt sofinancirata Republika Slovenija, Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in inovacije ter Evropska unija – NextGenerationEU

Vsebina

- Načrtovanje ravnanja z raziskovalnimi podatki
- Raziskovalni podatki
- Podatkovna objava – še en znanstveni rezultat
- Pravni in etični vidiki ravnanja s podatki
- Sodelovanje in podpora pri ravnanju s podatki v raziskovalni skupnosti
- Izobraževanja v projektu SPOZNAJ

Življenjski krog podatkov

Da bi raziskovalne podatke lahko objavili kot **še en znanstveni rezultat**, moramo z njimi ustrezno postopati.

Pri tem nam lahko pomaga **načrt ravnanja z raziskovalnimi podatki**.

Življenjski krog podatkov

[DMEG](#)

„Načrti ravnanja z raziskovalnimi podatki (NRRP) so **ključni element dobrega ravnanja s podatki.**

NRRP opiše življenjski krog ravnanja s podatki, ki bodo zbrani, obdelani in/ali ustvarjeni v okviru projekta, financiranega s strani Obzorja 2020. So del prizadevanj, da bi podatki postali *findable, accessible, interoperable and re-usable (FAIR)*“.

Guidelines on FAIR Data Management in Horizon 2020, 2016: 4

Načrt ravnanja z raziskovalnimi podatki

- NRRP je **uradni dokument**, ki zagotavlja okvir za ravnanje s podatkovnim gradivom med raziskovalnim projektom in po njem.
- Z **vprašnji** pomaga raziskovalcem premisliti kritične situacije v celotnem življenjskem krogu podatkov
- Je **živ dokument**
 - Prvič obrazec izpolnimo že pred začetkom projekta, najbolje pri prijavi projekta, disertacije, saj nam pomaga načrtovati tudi stroške (ure, nakup opreme, dostope, licence...).
 - Med raziskovanjem ga po potrebi popravimo, dopolnimo, nadgradimo
 - Uporabljamo ga za samostojno ali timsko delo

Kdo pričakuje, da pripravim NRRP?

- Financerji raziskav
- Raziskovalne organizacije
- Znanstvene revije (založbe)

[DMEG](#)

- **Izkazuje skrbnost in ozaveščenost dela s podatki za potrebe deljenja**
- Skrbno ravnanje in objavo podatkov, ki so financirani iz javnih sredstev, zahteva **Evropska komisija** v sklopu Obzorje Evropa.
- Posredno tudi nov **Zakon o znanstvenoraziskovalni in inovacijski dejavnosti** (ZZrID) (glej 41. člen) → implementacija

Primer Obzorje Evropa

Proper Research Data Management (RDM) is mandatory for any Horizon Europe project generating or reusing research data. It is a key part of Horizon Europe's open science requirements.

In Horizon Europe, *beneficiaries must manage the digital research data generated in the action ('data') responsibly, in line with the FAIR principles, and should at least do the following:*

- Prepare a Data Management Plan (DMP) and keep it updated throughout the course of the project
- Deposit data in a trusted repository and provide open access to it ('as open as possible, as closed as necessary')
- Provide information (via the same repository) about any research output or any other tools and instruments needed to re-use or validate the data

Keep in mind that 'research data' is a very broad concept and certainly not limited to numerical/tabular data.

<https://www.openaire.eu/how-to-comply-with-horizon-europe-mandate-for-rdm>

Findable (Najdljivost)
Accessible (Dostopnost)
Interoperable (Povezljivost)
Reusable (Ponovna uporabnost)

[Source](#)

Načrt ravnanja z raziskovalnimi podatki

Področna predloga:

- Obrazec NRRP za družboslovje (CESSDA)
- [Kontrolni seznam si lahko ogledate in prenesete v obliki pdf](#) (CESSDA, 2019a) ali v [obliki za urejanje](#) (CESSDA, 2019b).

Institucionalna predloga:

- NRRP za doktorske študente na Univerzi v Ljubljani
- NRRP za raziskovalce na Fakulteti za družbene vede, UL

Splošna predloga:

Adaptable templates for organisational or disciplinary use

- **Vodila NRRP za raziskovalce**
- [Predloga za načrte ravnanja z raziskovalnimi podatki](#)
- [Navodila za izbiro zaupanja vrednega repozitorija](#)
- **Navodila za NRRP za recenzente**
- [Predloga za rubriko za ocenjevanje načrta ravnanja z raziskovalnimi podatki](#)

Kako izbrati med različnimi obrazci NRRP?

Navodila financerja in/ali repozitorija, v katerem nameravate podatke tudi objaviti.

- Obrazec lahko ima bolj splošna vprašanja in je videti krajši 😊
- Obrazec s podrobnejšimi vprašanji je lahko boljši 😊 😊 😊
 - Upošteval bo kritična vprašanja in realne probleme iz prakse, na katere bi na začetku nevede pozabili ali nanje sploh ne bi pomislili.
 - Spomnil vas bo na podrobnosti → Če za vas niso pomembne, ta vprašanja preskočite.
 - Pomagal vam bo pravočasno nasloviti pomembne vidike ravnanja s podatki.

Kako mi pomaga NRRP?

- Skrbno načrtovano in odgovorno delo s podatki → podatkovna objava
- Vidnost → še en objavljen znanstveni rezultat
- Transparentnost → seznanitev s postopki dela
- Replikacija

Spomni na že obstoječa gradiva (sekundarni viri - podatke, instrumentente...), zakonodajo, etiko, uveljavljene standarde, dokumentacijo, varstvo, hrambo, formate, citiranje...

Prednosti uporabe NRRP → objava podatkov

- Pomoč, da boste „zaprte“ podatkovne baze preoblikovali v „odprte“
 - Vprašanja iz NRRP, pomoč podatkovne svetovalke/svetovalca
- S primernim načrtovanjem boste lahko **delili tudi občutljive in lastniške podatke** in jih bo mogoče ponovno uporabiti
- Pomoč tudi **za najbolj občutljive podatke** – delite metapodatke (opis raziskave)
- Najboljši način in zagotovilo, da bodo vaši podatki skladni z načeli FAIR

(Open Science Training Handbook: <https://www.fosteropenscience.eu/content/open-science-training-handbook>)

Prednosti objave podatkov

Znanstvena kariera & znanstveni napredek

- Objava podatkov omogoča **sodelovanje** med raziskovalci
- Odpira pot **povezovanju** med različnimi disciplinami
- Hitrejše **napredovanje** v spoznanjih (primer izredne razmere)

Pomembno je, da so podatki urejeni in objavljeni kot **prvovrsten znanstveni rezultat**:

- ★ so ustrezno dokumentirani z metapodatki,
- ★ so pregledani glede kakovosti,
- ★ jih je mogoče poiskati in najti v katalogih ali podatkovnih zbirkah,
- ★ so opremljeni z informacijami za citiranje v člankih.

Pogosti raziskovalni podatki v „SSH“

	Družboslovje	Humanistika in umetnost
Primeri podatkov	<ul style="list-style-type: none">• Javnomenjske raziskave• Ankete• Intervjuji• Množični mediji, družbeni mediji• Laboratorijski poskusi• Terenski poskusi• Zapiski o terenskem delu• Demografski zapisi• Popisi prebivalstva• Volilni zapisi• Ekonomski kazalniki	<ul style="list-style-type: none">• Časopisi• Fotografije, video gradivo• Pisma• Dnevniki• Literatura: knjige, članki• Cerkveni zapisi• Sodni zapisi• Zemljevidi• Umetniški artefakti• zgodovinski artefakti
Možni viri	<ul style="list-style-type: none">➤ Ustvarjanje lastnih podatkov➤ Od drugih raziskovalcev➤ Podatkovni repozitoriji➤ Obstoječi zapisi	<ul style="list-style-type: none">➤ Knjižnice➤ Arhivi➤ Muzeji➤ Javne/korporativne/vladne evidence➤ Podatkovni repozitoriji

Varstvo in zaščita osebnih podatkov

Etični in pravni vidiki

- **Pred zbiranjem**
- **Med zbiranjem**
- **Po zbiranju**

Etika je **sestavni del raziskovalnega projekta**, od njegove konceptualizacije do objave raziskovalnih rezultatov.

Komisije za etiko in smernice

UL> Raziskovalno in razvojno delo >Etika in integriteta v raziskovanju

- KERL UL - > [Smernice etičnega ravnanja pri raziskovalnem delu z ljudmi](#)
- Etične komisije na članicah

Področno specifični kodeksi in deklaracije

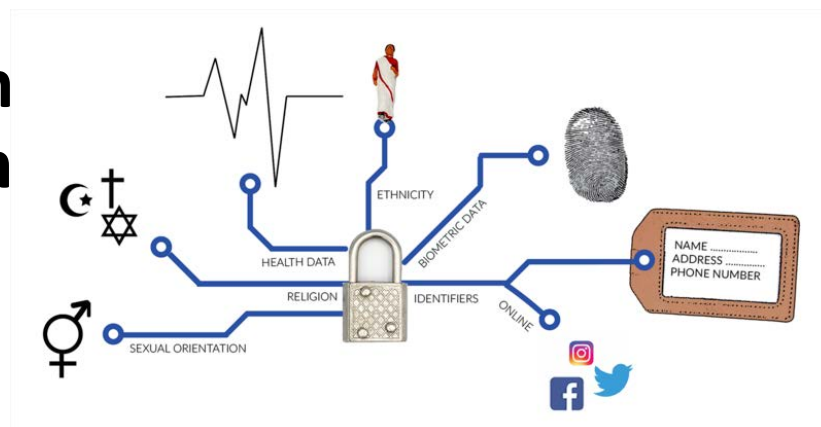
- [Kodeks Slovenskega sociološkega društva](#)
- [Deklaracija poklicne etike Statističnega društva](#)

Na UL - [Etični kodeks za raziskovalce](#)

[Evropski kodeks integritete v raziskovanju](#)

Varstvo in zaščita osebnih podatkov

- Pred zbiranjem
- Med zbiranjem
- Po zbiranju

DMEG

Zakonska določila:

- [ZVOP 2 – Zakon o varstvu osebnih podatkov](#)
- [Splošna uredba o varstvu podatkov](#)
- [Zakon o znanstveno raziskovalni in inovacijski dejavnosti \(ZZrID\)](#)
- [Zakon o avtorskih in sorodnih pravicah](#)

Pravni vidiki

Možnosti:

- Ocena tveganja
- Soglasje; informacijski dopis
- Anonimizacija
- Omejitve dostopa
- Licence

Dodatni razmislek:

- [Prenos v ali iz tretje države](#)

Pripomočki:

- [Ethics and Data Protection Decision Tree \(EC\)](#)
- [Guidance on How to complete your ethics self-assessment \(H2020\)](#)

Kdo sodeluje pri ravnanju s podatki?

- Raziskovalna skupina; doktorski študenti & mentorji & komisija
- Podatkovni svetovalci
- Podatkovni repozitoriji in raziskovalne infrastrukture (MRIC)
- Na članici ali Univerzi v Ljubljani:
 - Komisije za etiko v raziskovanju, UL- Komisija za etična vprašanja (KEV), Komisija UL za etiko v raziskavah, ki vključujejo delo z ljudmi (KERL)
 - Koordinator področja za varstvo osebnih podatkov na članici oz. DPO na članici in DPO na UL, pravne službe
 - Knjižnice
 - Računalniški centri na članici
 - Raziskovalne pisarne
- Financer raziskave

- Vprašanja, dileme
- Svetovanje
- Ocenjevanje
- Potrjevanje

Končni cilj NRRP je objava podatkov

Kje naj podatke objavim?

- Področni s certifikatom zaupanja vredni

- Področni
- Institucionalni
- Splošni

Repozitorij Univerze v Ljubljani

Primer področnega arhiva podatkov

Slovenski Arhiv družboslovnih podatkov

- Več kot 750 raziskav
- Raziskave od 1960 naprej
- Podatki, metode, vprašalniki, objave

<https://www.adp.fdv.uni-lj.si/>

Konzorcij evropskih arhivov družboslovnih podatkov (CESSDA)

- Opisi več kot 38.000 raziskav
- V angleščini in nacionalnih jezikih

<https://datacatalogue.cessda.eu/>

Data Catalogue

The CESSDA Data Catalogue contains the metadata of all data in the holdings of CESSDA's service providers. It is a one-stop-shop for search and discovery, enabling effective access to European social science research data.

Primer področnega arhiva podatkov

- Individualno svetovanje
 - Gradivo za usposabljanje
- Usposabljanja (spletni seminarji, delavnice)
- *Ravnanje z raziskovalnimi podatki*
 - *Iskanje podatkov*

Nove vloge in poklici za delo s podatki

Podpora pri uvajanju načel odprte znanosti v Sloveniji (SPOZNAJ)

Projekt Načrta za okrevanje in odpornost, 21 partnerjev, 3 leta, 4 mio EUR

Centralna tehniška knjižnica Univerze v Ljubljani
(poslovodeči partner)

Fakulteta za informacijske študije v Novem mestu

Geološki zavod Slovenije

Gozdarski inštitut Slovenije

Institut "Jožef Stefan"

Inštitut za hidravlične raziskave

Inštitut za narodnostna vprašanja

Inštitut za novejšo zgodovino

Kemijski inštitut

Kmetijski inštitut Slovenije

Nacionalni inštitut za biologijo

Pedagoški inštitut

Rudolfovo - Znanstveno in tehnološko središče Novo mesto

Univerza na Primorskem

Univerza v Ljubljani

Univerza v Mariboru

Urbanistični inštitut Republike Slovenije

Zavod za gradbeništvo Slovenije

Znanstveno in inovacijsko središče Pomurje

Znanstveno-raziskovalno središče Koper

ZRC SAZU

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA VISOKO ŠOLSTVO,
ZNANOST IN INOVACIJE

NAČRT ZA
OKREVANJE
IN ODPORNOST

Financira
Evropska unija
NextGenerationEU

Projekt sofinancirata Republika Slovenija, Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in inovacije
ter Evropska unija – NextGenerationEU

Najpomembnejše aktivnosti projekta SPOZNAJ

- Prilagoditev delovanja JRO-jev v skladu z načeli odprte znanosti
- Ozaveščanje, usposabljanja, izobraževanja, priročnik o odprti znanosti, še posebej o ravnanju s FAIR in odprtimi raziskovalnimi podatki
- Na UL zaposlitev pet podatkovnih skrbnikov za čas projekta

Kontakt

Univerza v Ljubljani,
Fakulteta za družbene vede,
Arhiv družboslovnih podatkov
Kardeljeva ploščad 5
1000 Ljubljana

arhiv.podatkov@fdv.uni-lj.si